

ทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม
กับสถานภาพและปัญหาของสื่อภาคประชาชน กรณีศึกษาการใช้สื่อ
วิทยุชุมชนเป็นสื่อทางการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่
Democratic-Participant Media Theory and the Problem
and Status of Community Media: the Case Study
of Community Radio Transforms to Political Media
in Chiang Mai

ภัทมัย อินทจักร*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและขยายความคิดต่อทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหนึ่งในทฤษฎีกลุ่มบรรทัดฐานของสื่อมวลชน โดยหลักการสำคัญของทฤษฎีเน้นไปที่การรับรองว่า สื่อมวลชนต้องไม่มองประชาชนผู้รับสารเป็นเพียงผู้บริโภคหรือผู้ฟังผู้ชมที่เฉื่อยชาและเป็นผู้ไร้สิทธิไร้เสียง แต่ต้องเคารพสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นของพลเมืองทุกคน องค์กรสื่อจะต้องแบ่งพื้นที่สำหรับการนำเสนอเนื้อหาจากภาคประชาชนหรือพลเมือง โดยยึดหลักสำคัญ 3 ประการคือ (1) เนื้อหาของสื่อต้องมีมุมมองจากประชาชน (2) ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเนื้อหาของสื่อ (3) ประชาชนย่อมมีสิทธิเข้าถึงสื่อได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวได้นำมาประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติการของทฤษฎี ดังตัวอย่างของการจัดตั้งสื่อภาคประชาชน หรือสื่อของชุมชน ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งวิทยุชุมชนในประเทศไทยและจังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อสื่อของชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองของไทย นับตั้งแต่ปลายปี 2551 จนถึง

* อาจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
(sandpyu@gmail.com)

ปัจจุบัน สื่อชุมชนชนิดนี้ก็ได้กลายสภาพเป็นสื่อทางการเมืองอย่างเต็มตัว ซึ่งผู้เขียนมีข้อกังวลว่าจะสร้างความแตกแยกแก่ประชาชนในชาติได้อย่างคาดไม่ถึง

คำสำคัญ : ทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม, สื่อภาคประชาชน, วิทยูชุมชน, สื่อทางการเมือง

Abstract

This article aims to comprehend and enhance the idea of Democratic-participant Media Theory which is a one of the normative theory. The principle of this theory suggests that people are not just media consumers, passive audiences, or disenfranchised group. It requires a respect for the right of showing their opinion in public sphere. Hence, it is necessary for media to display such content by embracing 3 following principles; (1) people's point of view has to be regularly a part of media's content. (2) people's participation is required in the process of media production, and (3) media has to be accessible by people. Those principles have been applied in practice in favor of the theory, for example the arising of the civic media and community media such as community radio station in Thailand and Chiang Mai. However, when the community media has started to play crucial role in Thailand's political crisis since 2008, this community radio transformed to be political media completely. This situation may cause an anxiety of severe separation in Thailand unpredictably.

Key words: Democratic-Participant Media Theory, Community Media, Community Radio, Political Media

1. บทนำ : แนวคิดและปรัชญาของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมี

ส่วนเข้าร่วม (Democratic - Participant Media Theory)

ทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม นับเป็นทฤษฎีตัวหลังสุดของกลุ่มทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน (Normative Theory) ที่พัฒนาขึ้นจากพื้นฐานของระบบสื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองของโลกใน 4 รูปแบบ นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 คือจากทฤษฎีเดิมที่มีชื่อว่า “Four Theories of The Press” (1956) โดย ซีเบอร์ต ปีเตอร์สัน และชแรมม์ (แปลโดยเกษม ศิริสัมพันธ์, 2513) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสื่อมวลชนกับสังคมและรัฐ โดยทั้ง 4 ทฤษฎี อันได้แก่ทฤษฎีอำนาจนิยม ทฤษฎีเสรีนิยม ทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิยม หรือ โซเวียตคอมมิวนิสต์ และทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้กำหนดถึงการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ และการควบคุมสื่อมวลชนที่กำหนดขึ้นโดยระบบสังคมหรือรัฐ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามอุดมการณ์ของสังคมหรือรัฐนั้นๆซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามระบอบสังคม ต่อมาได้มีนักวิชาการด้านการสื่อสาร เดนิส แม็คควอล (McQuail, 1994) ได้เสนอความเกี่ยวโยงของระบบสื่อมวลชนกับระบบสังคมที่เรียกว่าทฤษฎีบรรทัดฐาน (Normative Theory) ซึ่งประกอบด้วยทฤษฎีต่างๆ 6 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีสื่อมวลชนดั้งเดิม 4 ทฤษฎี และทฤษฎีใหม่อีก 2 ทฤษฎี คือทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory) ที่เกิดจากแนวทางการพัฒนาประเทศในกลุ่มโลกที่สามของยูเนสโกในช่วงทศวรรษที่ 70 และได้มีข้อเสนอของกลุ่มนักวิชาการสื่อสาร คือ Lerner, Rostow and Schramm ที่อ้างถึงในรายงานของคณะกรรมการระหว่างชาติของยูเนสโกที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของการสื่อสาร หรือ ที่เรียกว่าคณะกรรมการแม็คไบรด์ เมื่อปี 1980 และต่อมาจึงได้เกิดแนวคิดของตัวที่ 6 คือทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory) ตามระบบสื่อในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงและหลายหลายมากขึ้น ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 จนถึง 1990

สำหรับทฤษฎีสื่อสารมวลชนในทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน มีหลักการโดยสังเขปว่า การสื่อสารมวลชน เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งบริบทเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดบทบาท หน้าที่และพันธกิจของสื่อมวลชน ในขณะเดียวกันสื่อมวลชนเองก็เป็น

กลไกทางสังคมที่สำคัญที่มีอำนาจในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงหรือรักษาสภาพเดิมของสังคมเช่นกัน ในทฤษฎีบรรทัดฐานนี้ แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนถูกคาดหวังอย่างไรต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุปรัชญาและบรรทัดฐานทางสังคม ทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory) เป็นแนวคิดใหม่ที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่เกิดขึ้นก่อนทั้ง 5 ทฤษฎี จุดเน้นของทฤษฎีนี้ คือ ผู้รับสารในสังคมการเมืองสมัยใหม่ ควรจะมีสิทธิได้รับข่าวสารที่ตรงกับความต้องการ โดยสื่อมวลชนควรจัดเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) สำหรับทุกคนเข้าถึงและใช้เป็นช่องทางการสื่อสารได้ โดยหลักการสำคัญของทฤษฎี “Democratic-Participant Media Theory” (พีระ จิโรโสภณ, 2548 : น. 147-154) ได้แก่

- พลเมืองแต่ละคนและชนกลุ่มน้อยมีสิทธิที่จะใช้สื่อมวลชนเพื่อการสื่อสารและมีสิทธิได้รับการบริการจากสื่อมวลชนตามความต้องการจำเป็นของเขา
- องค์กรสื่อและเนื้อหาสื่อไม่ควรขึ้นอยู่กับควบคุมทางการเมืองหรือหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง
- สื่อมวลชนควรจะมีอยู่โดยหลักการสำคัญเพื่อกลุ่มผู้รับสารของเขา ไม่ใช่เพื่อองค์กรสื่อมวลชนเอง ไม่ใช่เพื่อวิชาชีพ และไม่ใช่เพื่อลูกค้าหรือผู้มีอุปการะของสื่อมวลชน
- กลุ่ม องค์กร และชุมชนในท้องถิ่น ควรจะมีสื่อมวลชนของตนเอง
- ลักษณะของสื่อมวลชนควรจะมีขนาดเล็ก มีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมกับผู้รับสารมากกว่าที่จะเป็นสื่อมวลชนขนาดใหญ่ หรือมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว หรือ เป็นวิชาชีพจนเกินไป
- ความต้องการจำเป็นของสังคมบางอย่างไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเพียงพอจากความต้องการของลูกค้าแต่ละคน แต่ควรมาจากประชาชนผู้รับสารทั่วไปด้วย
- การสื่อสารของประชาชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเกินกว่าที่จะปล่อยให้เป็นที่ของนักวิชาชีพเท่านั้น

สำหรับปรัชญาสำคัญของทฤษฎี Robert McKenzie (2006 : p.82) ได้อธิบายว่า ปรัชญาของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยฯ ถือว่าพลเมืองเป็นผู้สร้างเนื้อหาขึ้นมาเองและเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐรูปแบบใด ถ้าปราศจากการมี

ส่วนร่วมจากพลเมืองแล้ว ทฤษฎีนี้ก็มองว่า สื่ออยู่ภายใต้อิทธิพลที่เกินขอบเขตของบรรษัทขนาดใหญ่ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นชนชั้นสูง ทฤษฎีนี้ตระหนักดีว่า บทบาทของพลเมืองในนโยบายข่าวสารข้อมูลนั้นจะมีความหลากหลาย สอดคล้องกับโครงสร้างของรัฐบาลในแต่ละประเทศ ทฤษฎีนี้เสนอให้จัดรูปแบบในการปฏิบัติการของสื่อมวลชน ในทางที่จะทำให้พลเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องในทุกๆ ส่วนของการผลิตเนื้อหาของสื่อ

ส่วนประวัติของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม (McKenzie, 2006 : pp. 82-84) บางครั้งอาจรู้จักกันในชื่อ “Public-advocacy Philosophy” เริ่มขึ้นในยุคทศวรรษที่ 70’s – 90’s ในสหรัฐอเมริกา โดยกลุ่มนักวิชาการได้แก่ Enzenberger, Rosen ,Taylor และ Meritt ถือว่าเป็นกลุ่มนักคิดที่ให้นิยามทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม โดยมีแรงกระตุ้นจากปรากฏการณ์ในสังคมที่กลุ่มคนที่ไม่มียศถิรมีเสียง (Disenfranchised Group) หรือประชาชนที่ไม่มีส่วนรู้เห็นในกระบวนการผลิตสื่อ ได้ถูกตัดออกจากกระบวนการผลิตสื่ออย่างสิ้นเชิง ทฤษฎีนี้จึงอธิบายว่ามักจะมีสถานการณ์อยู่ 2 ประการ ที่ทำให้ประชาชนเป็นผู้ไม่มีสิทธิ์มีเสียง

ประการแรก ประเทศที่มีระบบสื่อมวลชนแบบข้ามชาติและกระจุกตัว (Transnational Media Conglomerates) ก็คือประเทศที่พัฒนาแล้วในยุโรปและอเมริกา ซึ่งถูกมองว่าเป็นการทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างเนื้อหาของสื่อได้ รวมทั้งยังทำให้ประชาชนโง่เขลา (Stultifying) และในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ได้ส่งผลให้การตัดสินใจเลือกนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชนก็จะขึ้นอยู่กับความนิยมของรายการ (Rating) แรงกดดันจากการโฆษณา วัตถุประสงค์ของรัฐบาล และ แผนยุทธศาสตร์ของบรรษัทเจ้าของสื่อ โดยผลที่ตามมาก็คือ เนื้อหาของสื่อก็จะเป็นผลจากสูตรสำเร็จที่ล้าสมัยด้านการตลาดของบรรษัทสื่อ และเป็นรูปแบบที่ถูกครอบงำ เป็นเชิงพาณิชย์และเป็นมืออาชีพมากเกินไป

ประการที่สอง มักเกิดขึ้นในประเทศที่ระบบสื่อถูกบริหารจัดการโดยหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ (สื่อมวลชนของประเทศไทยปัจจุบันก็อยู่ในสถานการณ์เช่นนี้) ในประเทศเหล่านี้ พลเมืองธรรมดาจะถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีบทบาท ทฤษฎีนี้จึงมองว่า ระบบการกีดกันคนจากภายนอกดังกล่าว ถือว่าเป็นการ “ด้านผลผลิตของประชาชน”(Counterproductive)

ที่ทำให้รัฐบาลไม่อยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย เพราะว่ารัฐบาลเช่นนั้นสามารถที่จะรับผิดชอบพลเมืองของตนได้ โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของพลเมืองในวาทกรรมสังคมผ่านทางสื่อมวลชน ทั้งนี้ ประชญาของทฤษฎีนี้ได้ถูกนำเสนอในสังคมที่มีปรากฏการณ์แบ่งเป็นสองแนวทางใหญ่คือ แนวทางแรก ในสังคมที่มีกลุ่มประชาสังคมที่มีแรงขับเคลื่อนสังคม (Citizen-Group Pressure) แก่นแท้คือ การรวมตัวของปัจเจกชนในระดับท้องถิ่น ที่พยายามจะเพิ่มการเข้าถึง และการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการผลิตสื่อ และการสร้างเนื้อหาของตนเองในสถาบันสื่อมวลชน กลุ่มพลเมืองที่มีพลังนี้ จะทำงานรณรงค์ผ่านทางจดหมาย และ e-mail หรือทางโทรศัพท์ บ่อยครั้งที่ความสำเร็จของการเปิดเนื้อหาของสื่อสู่ประชาชน จะเป็นองค์กรสื่อซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้บริหารในท้องถิ่น สื่อเหล่านี้อาจมีเจ้าของเป็นบรรษัทขนาดใหญ่แต่อนุญาตให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามาใช้เพื่อพูดหรือเลือกเนื้อหาของสื่อได้เอง ส่วนแนวทางที่สอง ที่ซึ่งประชญาของทฤษฎีได้ถูกนำเสนออีกคือ ผ่านการเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกที่ได้เริ่มต้นขึ้น (Alternative Media Start-ups) สื่อทางเลือกคือองค์กรที่ก่อตัวขึ้นเพื่อแสดงจุดประสงค์ที่จะนำเสนอเสียงที่เป็นทางเลือก กลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นทั้งผู้ผลิตรายการ เป็นช่างภาพ ผู้เขียนบท เป็นบรรณาธิการ เป็นนักข่าวและทำหน้าที่อื่นๆ ด้วย แม้ว่าจะมีเงินทุนในการผลิตที่มักจะไม่เพียงพอ แต่ก็หาทางออกได้ โดยการใช้กำลังคนที่เป็นอาสาสมัคร เพื่อผลิตสื่อทางเลือกที่มีฐานมาจากประสบการณ์วิชาชีพ และใช้ทรัพยากรของพวกเขาเหล่านั้นเอง

การที่ระบบสื่อที่จะเข้าสู่รากฐานของทฤษฎีนี้ ควรจะดำเนินการตามหลักการคือองค์กรสื่อต้องได้รับการยกเว้นจากนโยบายของรัฐบาล และแรงกดดันทางกำไรของบริษัทเพื่อจะได้มีพื้นที่สำหรับเนื้อหาของสื่อที่ริเริ่มโดยภาคพลเมือง/ประชาชน (Citizen-Initiated Media Content) โดยจะต้องปรับปรุงในรูปแบบการทำงานปกติของการสร้างเนื้อหารายการของสื่อพอสมควร โดยวิธีการคือ องค์กรสื่อจะต้องอนุญาตให้พลเมืองได้พูดในเนื้อหาของเขาเอง ยกตัวอย่างให้เป็นรูปธรรมเช่น จะต้องมีการประชาชนเข้าไปนั่งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาขององค์กร และอนุญาตให้ประชาชนได้เขียนคอลัมน์ที่เป็นเนื้อหาของเขาเองในหนังสือพิมพ์ หรือเป็นผู้จัดรายการในรายการวิทยุ หรือรายการโทรทัศน์ เป็นต้น ในทางปฏิบัติ ทฤษฎีนี้ได้นำไปใช้ในหลายวิธิต่าง อย่างไรก็ดีตาม มีอยู่ 3 แนวทาง ที่เป็น

นิยมมากที่สุดในการใช้ ได้แก่ 1.การมีความคิดเห็น 2.การมีส่วนร่วมในการผลิต 3.การเข้าถึงสื่อของภาคประชาชนหรือพลเมือง

(1) เนื้อหาของสื่อจะต้องมีมุมมองจากประชาชน/พลเมือง (Citizens Viewpoints)

โดยอาจมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของสื่อ ยกตัวอย่างเช่น สื่ออินเทอร์เน็ต ที่สามารถเชื่อมต่อไปยังส่วนที่เป็นข้อวิจารณ์จากประชาชนโดยไม่มีการตัดต่อมาก่อน หรือ สื่อหนังสือพิมพ์ที่ให้พื้นที่สำหรับบทบรรณาธิการจากผู้อ่าน โดยอาจอยู่ในรูปของจดหมายถึงบรรณาธิการ หรือ บทความพิเศษที่อยู่ในส่วนอื่นๆ ของหนังสือพิมพ์ สำหรับสื่อวิทยุและโทรทัศน์ สถานีต้องจัดสรรเวลาให้กับการแสดงความคิดเห็นของภาคประชาชนด้วย เช่น สถานีต้องจัดให้มีส่วนของการแสดงความคิดเห็นไว้ในรายการประเภทพูดคุย(สนทนา) โดยอาจจะคัดเลือกจากกลุ่มประชาชน มีข้อเสนอด้วยว่า มุมมองจากประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเนื้อหาของสื่อโดยเฉพาะด้านการเมือง

(2) ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเนื้อหาของสื่อ (Citizens to participate in the process of production content) องค์กรสื่อจะต้องอนุญาตให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเนื้อหาหรือรายการต่างๆ โดย การมีตัวแทนจากภาคประชาชน เข้าไปนั่งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา ได้รับการแต่งตั้งจากองค์กรสื่อนั้นๆ เพื่อที่จะได้ขอความเห็นจากภาคประชาชน หรือ องค์กรสื่ออาจจัดหากลไกสำหรับการรับฟังปฏิกิริยาหรือข้อมูลป้อนกลับจากผู้ฟัง/ผู้ชม เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการผลิตรายการกลไกเหล่านี้อาจเป็นได้ทั้งจดหมาย อีเมล หรือโทรศัพท์ที่บันทึกเสียงได้

(3) ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในองค์กรสื่อได้ (Citizens are provided with access to media facilities) องค์กรสื่อต้องจัดให้ภาคประชาชนได้เข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกขององค์กรสื่อเพื่อที่จะได้ผลิตและเผยแพร่เนื้อหาของภาคประชาชน องค์กรและสื่อของรัฐ จะต้องจัดหาเงินทุนหรืองบประมาณสำหรับภาคประชาชน เพื่อที่จะจัดซื้ออุปกรณ์ รวมถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง หรือ จัดการฝึกอบรมที่จะรับรองให้ภาคประชาชนสามารถใช้อุปกรณ์และทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการได้

จากแนวทางปรัชญาของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมนี้ ทำให้เกิดสื่อทางเลือกในรูปแบบต่างๆ ที่จะทำให้ประชาชนได้เข้าถึงและใช้สื่อได้ง่าย เช่น การมีวิทยุชุมชนและ โทรศัพท์ชุมชนกำลังส่งต่ำ เคเบิลทีวีชุมชน หนังสือพิมพ์ชุมชน และเว็บไซต์ของชุมชน หรือเฉพาะกลุ่มผู้ใช้ เป็นต้น โดยที่กล่าวมา สามารถสรุปปรัชญาของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยฯ ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปปรัชญาของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม

แนวคิดจาก	Rosen , Taylor , Merrit , Enzenberger
เหตุการณ์ที่นำมาสู่ปรัชญา	การครอบงำสื่อมวลชนของรัฐบาลและบริษัทสื่อ (Corporate and Government Dominance)
ประมวลแห่งปรัชญา	- กลุ่มประชาสังคมที่มีพลังขับเคลื่อนสังคม (citizen-group pressure) - การเริ่มขึ้นของสื่อทางเลือก (alternative media start-ups)
หลักการปฏิบัติ	- เนื้อหาสื่อต้องมาจากภาคประชาชน (Citizen Media Content) - เสรีภาพในการวิพากษ์ (Freedom of Criticism)
การนำปรัชญาของทฤษฎีไปใช้	- เนื้อหาสื่อต้องมีมุมมองของภาคประชาชน (Citizens viewpoints) - ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเนื้อหา (Citizens Production) - ประชาชนเข้าถึงองค์กรสื่อได้ง่าย (Citizens Access)

(ที่มา : Robert McKenzie, 2006: p. 85)

จากที่กล่าวมา ผู้เขียนจะใช้ทฤษฎีนี้เป็นหลักร่วมกับหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สื่อชุมชน หรือ สื่อภาคประชาชน (Community Media) เพื่อวิเคราะห์ถึงสถานภาพ และ ปัญหาของสื่อชุมชน/สื่อภาคประชาชน โดยเฉพาะสื่อยอดนิยมในสังคมไทยยุคที่ผ่านมาอย่าง “วิทยุชุมชน” ดังจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

2. จากปรัชญาของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยแปรสู่ภาคปฏิบัติการของสื่อชุมชน หรือภาคประชาชน

Nicholas W. Jankowski (2002 : pp. 5-8) อธิบายถึงคำนิยามของสื่อชุมชน หรือ สื่อภาคประชาชนไว้ว่า อาจแบ่ง ได้สองแบบคือ ชุมชนพื้นที่ และชุมชนทางความสนใจ โดยชุมชนพื้นที่ (Community) เป็นคำที่ตามธรรมเนียมแล้วจะระบุเกี่ยวกับพื้นที่จำกัดทาง ภูมิศาสตร์ที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ (Limited Geographical Region) เช่น ในละแวกเพื่อนบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรืออาจเป็นเมือง ซึ่งต่างจาก ชุมชนทางความสนใจ (Communities of Interest) ซึ่งสมาชิกในชุมชนแบบนี้ได้มีวัฒนธรรมบางอย่างทางสังคมที่ร่วมกัน หรือเป็นกลุ่ม ที่มีความสนใจทางการเมืองที่คล้ายกัน แต่เป็นอิสระต่อกันในความใกล้ชิดทางพื้นที่ และด้วยการพัฒนาของเทคโนโลยีเครือข่ายจนเกิดชุมชนแบบใหม่เรียกกันว่าชุมชนเสมือนจริง (Virtual Communities) โดยอาจยกตัวอย่างสื่อชุมชนประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. หนังสือพิมพ์ชุมชน (Community Press) ได้แก่หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ เผยแพร่อื่นๆ สื่อหนังสือพิมพ์มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา มีหนังสือพิมพ์หลายรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นมา โดยการศึกษาเกี่ยวกับสื่อที่ถือว่าเป็นงานต้นแบบ ก็ได้ศึกษาถึงหนังสือพิมพ์ชุมชน (Community Press) อาทิ การศึกษาของ Janowitz, 1952; Merton, 1950; Park, 1922

2. โทรทัศน์ชุมชน (Community Television) จากการศึกษาของ Jankowski, 1988 ระบุว่า โทรทัศน์ชุมชนมีที่มาจากข้อกำหนดของเคเบิลทีวีในสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ในช่วงปี 1970's ซึ่งออกแบบให้มีช่องว่างสำหรับการใช้ที่ไม่เป็นการค้า (Non-commercial use) ที่เรียกว่า “Access Television” หรือ “Public Access Television” โดยสร้างขึ้นเพื่อเป็น พื้นที่หรือเวทีเสรีสำหรับการพูดแสดงความคิดเห็น สำหรับสิ่งที่โทรทัศน์ชุมชนไม่เหมือนกับ

Public Access Television ก็คือโทรทัศน์ชุมชนจะผลิตชุดของกลุ่มรายการที่มีการประสานความร่วมมือกัน เพื่อที่จะสะท้อนความเป็นตัวแทน และสร้างความเกี่ยวพันให้เกิดขึ้นในมวลหมู่สมาชิกของชุมชน

3. วิทยุชุมชน (Community Radio) มีชื่อเรียกหลายชื่อในแต่ละภูมิภาคของโลก โดยมีคำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบต่างๆ ของวิทยุชุมชนตามเว็บไซต์ของสมาคมนักวิทยุชุมชนโลก (the World Association of Community Radio Broadcasting [AMARC]) อาทิ ในลาตินอเมริกา รู้จักกันทั่วไปว่าเป็น วิทยุเพื่อการศึกษา (Educational Radio) ในทวีปแอฟริกาเรียกว่า วิทยุชนบท/วิทยุท้องถิ่น (Rural or Bush Radio) ในออสเตรเลียเรียกว่า วิทยุสาธารณะ (Public Radio) ในยุโรป เรียกว่า วิทยุเสรี หรือ วิทยุสัมพันธ์ (Free or associative Radio) ซึ่งหลักการของวิทยุชุมชนก็มีหลักการพื้นฐานคล้ายกับโทรทัศน์ชุมชน โดยคำอธิบายของวิทยุชุมชนที่ถือว่าเป็นแม่แบบอยู่ในหนังสือที่ชื่อว่า “A Passion for Radio : Radio Waves and Community” โดย Bruce Girard (2001: pp. 12-13) อธิบายว่า “วิทยุชุมชน เป็นวิทยุประเภทหนึ่งที่ทำเพื่อรับใช้ประชาชน ส่งเสริมการแสดงออกและความร่วมมือ และรู้ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีจุดประสงค์ที่จะให้เสียงแก่ผู้ที่ไม่เคยมีเสียง โดยเฉพาะกลุ่มคนชายขอบและคนในชุมชนที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ ที่ซึ่งประชากรมีขนาดเล็กจนไม่สามารถดึงดูดให้มีการโฆษณา หรือ สถานีวิทยุขนาดใหญ่จะให้ความสนใจ

(4) เครือข่ายอินเทอร์เน็ตชุมชน (Community Networks) อาจเรียกได้หลายชื่อ เช่น “PENS” (Public educational networks) Public access networks , Civic networks , Free-nets , Digital cities และ Community Networks มีความหมายคือเป็นเครือข่ายที่มีฐานอยู่ในชุมชน มุ่งที่จะขับเคลื่อนในท้องถิ่นและระบบสารสนเทศได้ออกแบบเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีชีวิตที่สมบูรณ์ขึ้น โดยเครือข่ายเหล่านี้มักจะพัฒนาขึ้นในความร่วมมือกับองค์กรในท้องถิ่นและสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน ห้องสมุด หน่วยงานรัฐและเทศบาลท้องถิ่น จุดมุ่งหมายก็คือเพื่อสร้างแหล่งข้อมูลให้ชุมชนได้เข้าถึงทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนโครงการพัฒนาของชุมชน ให้ข้อมูลเพื่อพิจารณาต่อองค์การท้องถิ่น

และธุรกิจในท้องถิ่น หรือ กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และการเมืองท้องถิ่นให้มากขึ้น

และด้วยการสนับสนุนจาก ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 มาตรา 19 ที่รับรองสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของมนุษยชาติ องค์การยูเนสโก จึงได้จัดการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับเรื่องนี้ ที่กรุงเบลเกรด ยูโกสลาเวีย ในปี 1977 (2520) ซึ่งมีมติในที่ประชุมก็ได้ให้คำรับรองในนิยามของทั้งสามคำหลัก คือ การเข้าถึง (Access) การมีส่วนร่วม (Participation) และการจัดการด้วยตนเอง (Self-management) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานของสื่อชุมชนหรือสื่อภาคประชาชน ดังนี้

- **การเข้าถึง (Access)** หมายถึง ความสามารถของประชาชนที่จะเข้าถึงระบบการสื่อสารต่างๆและมีความชัดเจนว่ามีความเกี่ยวข้องในทั้งสองระดับคือเป็นทางเลือก และการให้ปฎิกิริยาตอบกลับ/ข้อมูลป้อนกลับ

- **การมีส่วนร่วม (Participation)** หมายถึง การเข้ามาเกี่ยวข้องของประชาชน/สาธารณะ ในการผลิต และการจัดการระบบการสื่อสาร ซึ่งได้ปฏิบัติการในหลายระดับของการผลิต ทั้งการตัดสินใจเลือกและการวางแผนการผลิต โดยในระดับของการผลิต (the production level) หมายถึง ไม่มีการจำกัดโอกาสของประชาชน บุคคลหรือกลุ่ม ที่จะเข้ามาผลิตรายการและได้รับความช่วยเหลือจากมืออาชีพ

- **การจัดการด้วยตนเอง (Self-management)** หมายถึง การที่ประชาชนสามารถบริหารอำนาจของการตัดสินใจภายในองค์กรสื่อ และมีอำนาจเต็มในการกำหนดนโยบายและแผนของการสื่อสาร (Policies and Plans) สิ่งนี้เป็นการปฏิรูปอย่างสุดขั้วในการจัดการระบบสื่อสาร น่าจะเป็นสิ่งที่มาได้ไกลมากที่สุด เพราะไม่เพียงแต่เข้าถึงข้อมูล และมีส่วนร่วมในการผลิตแต่เป็นการจัดการระบบการสื่อสารและพัฒนานโยบายการสื่อสาร รวมทั้งขยายโครงสร้างของสถาบันสื่อ เพื่อที่จะรวมความเป็นตัวแทนชุมชนในฐานะหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกัน

ในประเทศไทยได้มีกระแสตื่นตัวเรื่องวิทยุชุมชนกันมากตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา จากกระแสของการปฏิรูปสื่อ และการเปิดโอกาสของมาตรา40 (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540) จนมีการจัดตั้งวิทยุชุมชนที่เหลือนั่นและสิ้นเปลืองทรัพยากร โดยส่วนมากไม่ได้เป็นสื่อชุมชน

หรือสื่อของประชาชน แต่เป็นสื่อธุรกิจที่สร้างขึ้นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและธุรกิจ โดยไม่ได้มีอุดมการณ์ของสื่อชุมชน ทั้งนี้ คู่มือที่ชื่อว่า “How to do community radio” โดย Louie Tabing (สามารถดาวน์โหลดได้จาก www.unesco.org) อธิบายความหมาย คุณลักษณะ หลักการสำคัญ และคุณสมบัติที่โดดเด่นของวิทยุชุมชน ดังนี้ (Tabing, 2002 : pp.11-14)

ความหมาย : วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่อยู่ในชุมชน ทำเพื่อชุมชน เป็นของชุมชนและดำเนินการโดยคนในชุมชน โดยชุมชนนี้อาจตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล หรือ หมู่เกาะ ในแง่ชุมชนพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ แต่อาจหมายรวมถึงกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกันเป็นชุมชนทางความสนใจหรือจินตนาการ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานี ตั้งแต่ระดับการจัดการและการผลิตรายการ นอกเหนือจากนี้ สมาชิกแต่ละคนในชุมชนและองค์กรที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆยังถือเป็นแหล่งสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินการของสถานีวิทยุชุมชน

คุณลักษณะ : ของวิทยุชุมชนได้แก่ การสนองความต้องการของชุมชน การส่งเสริมความร่วมมือแบบประชาธิปไตย การเสนอโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เริ่มมีการสื่อสารของเขาเองและเข้าร่วมในการจัดรายการ การบริหารจัดการและร่วมเป็นเจ้าของ สถานี มีการใช้เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับความสามารถของชาวบ้านที่เข้าร่วม และทำให้ไม่ต้องพึ่งพิงแหล่งความช่วยเหลือภายนอกมากเกินไป

หลักการในการดำเนินงาน : เน้นในสามคำหลัก คือ การเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการจัดการด้วยตนเอง ที่สำคัญสถานีต้องมีอำนาจในการปกครองตนเอง (การจัดการและเป็นเจ้าของ) และมีความรับผิดชอบต่อชุมชนสังคมด้วย

3. การวิเคราะห์สถานภาพและปัญหาของสื่อภาคประชาชนโดยเน้นวิทยุชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่

ถ้าย้อนมองดูสื่อภาคประชาชน หรือ สื่อชุมชนของไทย ก็น่าสงสัยว่า จะเป็นไปตามปรัชญาของทฤษฎีที่เป็นแม่แบบ และแนวทางการพัฒนาโดยใช้การสื่อสารชุมชนตามแนวทางของยูเนสโก รวมทั้งคำนิยามหรือการให้ความหมายของสื่อชุมชน/สื่อภาคประชาชน

ตามที่นักวิชาการตะวันตกเขาคิดมาก่อนหรือไม่ หรือจะเป็นสื่อภาคประชาชนตามบริบทสังคม การเมืองและวัฒนธรรมแบบไทย ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยมีที่มาจากความตื่นตัวในสิทธิการสื่อสาร ตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ประกอบกับพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543 ที่ได้ระบุว่า ภาคประชาชนสามารถใช้คลื่นความถี่วิทยุได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ส่งผลให้มีกระแสการก่อตัวของวิทยุชุมชนขึ้นในประเทศไทย จนเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2544 วิทยุชุมชนเริ่มเปิดตัวเป็นแห่งแรกที่บ้านกาดกาวจันบุรี โดยการริเริ่มของกลุ่มอนุรักษ์จังหวัดกาญจนบุรี

ต่อมาในปี 2545 มีบางชุมชนเริ่มดำเนินการกระบวนการเกี่ยวข้อง จนสามารถออกอากาศวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการในหลายชุมชนที่ขยายตัวต่อเนื่องอย่างกว้างขวาง กระแสข้างต้นที่ได้จุดประกายโดยองค์กรพัฒนาเอกชน และความกระหายในเสรีภาพของการสื่อสาร จึงก่อให้เกิดสื่อของภาคประชาชน เพื่อเป็นเสียงของผู้ที่ไม่มีสิทธิไม่มีเสียง จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่แห่งแรกจึงได้เริ่มก่อตั้งตามวิทยุชุมชนในภาคกลาง เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2545 ได้แก่ “จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนสันป่าตอง” ความถี่ FM 89.70 MHz. โดยเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรพึ่งตนเองเชียงใหม่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พ.อ.ช. ในเวลาต่อมาวิทยุชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว

จากการเฝ้าสังเกตการดำเนินงานของวิทยุชุมชนในเมืองไทยและจังหวัดเชียงใหม่ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2545 - 2555) อนุมานได้ว่า น่าจะมีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกันทั้งในกลุ่มวิทยุภาคประชาชนที่เข้มแข็งและไม่ค่อยแข็งแรง ทั้งนี้ ยังไม่ค่อยมีเสียงสะท้อนจากกลุ่มที่เหนียวแน่นและเอาจริงเอาจังกับการทำงานด้วยใจอาสาแบบวิทยุชุมชน ดังนั้น จึงพบว่า วิทยุชุมชนเชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กในท้องถิ่นเติบโตอย่างรวดเร็ว จนเบียดบังพื้นที่สาธารณะในการสื่อสารของภาคประชาชน โดยอาศัยช่วงสุญญากาศในการปฏิรูปสื่อที่ซึกซำและมีเบื้องหลังที่ไม่จริงใจของฝ่ายรัฐและทุนใหญ่ (ในช่วงปี 2548 กลุ่มวิทยุธุรกิจได้มีการรวมกลุ่มกันหลายองค์กร อาทิ กลุ่ม “วิทยุท้องถิ่นไทย” และ “สภาวิทยุประชาชน”) ประกาศตัวว่าไม่ได้เป็นวิทยุชุมชน แต่เป็นวิทยุธุรกิจขนาดกลางและเล็ก

(SMEs) โดยเพิ่มจำนวนสถานีขึ้นเรื่อยๆพร้อมกับการขยายกำลังของเครื่องส่งและความสูงของเสาอากาศที่ไม่เป็นไปตามสูตรเชิงเทคนิคของกรมประชาสัมพันธ์ (30-30-15) คือกำลังส่ง 30 วัตต์ เสาอากาศสูงไม่เกิน 30 เมตร และรัศมีการออกอากาศครอบคลุมพื้นที่ได้ไม่เกิน 15 กิโลเมตร โดยวิเชียร คุตตะวัส ผู้ประสานงานสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติได้กล่าวถึงที่มาของสูตรด้านเทคนิคของวิทยุชุมชนชนดังกล่าวว่า “ก็มีการเริ่มต้นถามว่า จะทำใหญ่หรือทำเล็ก ที่แรกก็มองกันแคบๆ เพราะทุกคนยังไม่มีประสบการณ์... เราก็คิดว่าทำเล็กๆ ใหม่ ทางกรมก็แนะนำมาว่าการต่อเครื่องส่งเล็กๆราคาเพียงไม่กี่บาท ตกลงเราก็มาลงตัวกันที่ 30 วัตต์ เพราะว่าราคาเครื่องส่งเหลือแค่สองหมื่นกว่าบาท เมื่อความคิดลงตัววิทยุชุมชนสูตร 30-30-15 จึงเกิดขึ้น และได้ประมาณ 6,000 สถานี ทั่วประเทศ เฉพาะ 20 เปอร์เซนต์ของคลื่นวิทยุในภาคประชาชน ก็เท่ากับจำนวนของตำบลในประเทศไทย การใช้เครื่องส่ง 30 วัตต์ ทำให้มีค่าใช้จ่ายที่น้อยมาก ชุมชนสามารถสนับสนุนสถานีวิทยุเองได้ แล้วชุมชนก็สามารถควบคุมสถานีวิทยุนี้ได้ ถ้าเครื่องส่งมีกำลังวัตต์สูง ค่าใช้จ่ายต่อเดือนจะแพงมาก ถ้าเป็นแบบนั้นในระยะยาวก็ต้องหันไปพึ่งข้างนอก ต้องหาโฆษณาหรือว่าไปพึ่งนายทุน ” (อ้างถึงใน พรเทพ เฮง, 2550 : น.131-134) แม้ปัจจุบัน กสทช. จะอนุญาตให้ใช้กำลังส่งถึง 500 วัตต์ และเสาอากาศสูงได้ถึง 60 เมตรแล้วก็ตาม โดยหลายสถานีฯ ใช้กำลังส่งตั้งแต่ 500 วัตต์จนถึง 1 กิโลวัตต์ หรือ หลายกิโลวัตต์ และมีความสูงของเสาอากาศที่สูงกว่า 30 เมตร จนถึง 100 เมตร เทียบเท่ากำลังส่งและความสูงของเสาอากาศของสถานีวิทยุหลักของรัฐที่มีอยู่ทั่วประเทศ ด้วยการลงทุนที่ต่ำ ไม่ต้องเสียค่าสัมปทานหรือค่าใบอนุญาต และมีรายได้จากการโฆษณาสินค้าได้เต็มที่ (โดยยังไม่มีมีการกำกับดูแลที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) แคมยังไม่ต้องเสียภาษีให้กับภาครัฐ สวนทางกับวิทยุชุมชนภาคประชาชนที่นับวันจะถูกกัดกร่อนให้ด้อยลงไปเรื่อยๆ ทั้งการถูกแย่งชิงคลื่นความถี่จากกลุ่มวิทยุธุรกิจหรือบางครั้งอาจแย่งชิงกันเองในภาคประชาชน รวมทั้ง การขยายกำลังเครื่องส่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนรบกวนกันเองทั้งในกลุ่มวิทยุชุมชน วิทยุกระแสหลัก หรือข้ามไปรบกวนการรับชมโทรทัศน์ของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เสาอากาศของวิทยุชุมชน อีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้วิทยุชุมชนอ่อนแอ มีสาเหตุจากการที่กลุ่มผู้ริเริ่มก่อการและกลุ่มอาสาสมัครมีอายุอ่อนล้าและท้อถอย ประกอบกับปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินการ (ซึ่งเป็นปัญหาหลัก) เนื่องจากแต่ละคนที่เข้าร่วมใน

อุดมการณ์สื่อของชุมชนสามารถทุ่มเทให้ได้ส่วนใหญ่คือเรื่องกำลังใจและกำลังแรงงานที่ช่วยกันจัดรายการและดำเนินงานของสถานีฯ แต่เรื่องค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ และค่าบำรุงรักษาอุปกรณ์ อาจรวมค่าจ้างเจ้าหน้าที่เทคนิคด้วยในบางแห่ง ค่าใช้จ่ายเหล่านี้คิดเป็นเงินหลายพันถึงหลายหมื่นบาทต่อเดือน แม้ว่าจะมีกิจกรรมระดมทุนในรูปแบบที่หลากหลาย แต่ทำได้ปีสองปีมันก็เริ่มอ่อนพลังและยิ่งถ้าไม่มีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการสถานี หรือจุดปฏิบัติการทั้งด้านการจัดการคน การจัดการงาน(รายการ) โดยเฉพาะการจัดการเรื่องการเงินอย่างเป็นระบบ ในอนาคต “วิทยุชุมชน” ก็คงไม่สามารถดำเนินงานตามเจตนารมณ์ของสื่อภาคประชาชนต่อไปได้อย่างยั่งยืน

4. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยฯ ในโลกแห่งความเป็นจริง กรณีตัวอย่างของการใช้สื่อวิทยุชุมชนเป็นสื่อทางการเมือง (Political Media) ของกลุ่มรักเชียงใหม่'51

หากย้อนไปในยุคแรกของการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนตามเจตนารมณ์ของมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 นั้น นับเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนชาวบ้านสามารถมีพื้นที่ของการสื่อสารระหว่างกันในชุมชน แต่หลังจากปี พ.ศ.2546 ได้มีนักจัดรายการวิทยุและนักธุรกิจท้องถิ่นมองเห็นช่องทางที่ทำให้วิทยุชุมชนกลายเป็นเครื่องมือตัวใหม่ในการประกอบธุรกิจเพื่อแสวงหากำไร ‘สถานีวิทยุชุมชน’ จึงกลายสภาพไปเป็นสถานีวิทยุเชิงธุรกิจขนาดเล็ก และบางส่วนได้พัฒนาไปเป็นกระบอกเสียงหรือสถานีวิทยุเพื่อการเมืองอย่างเต็มตัว นับตั้งแต่มีการเคลื่อนไหวขับไล่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี เมื่อช่วงปลายปี พ.ศ.2548 อาทิ สถานีวิทยุชุมชนวิหคเรดิโอ FM 89 MHz. ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่ได้ดำเนินการถ่ายทอดเสียงจากการชุมนุมขับไล่รัฐบาลทักษิณของรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณและสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี้อย่างต่อเนื่อง จวบจนปลายปี 2556 ต่อเนื่องมาจนถึงปี 2557 ได้ถ่ายทอดสดการชุมนุมประท้วงขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ของคณะกรรมการประชาชนเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หรือ ‘กปปส.’ นำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ผ่านช่องสัญญาณของสถานีโทรทัศน์

ผ่านดาวเทียมบลูสกายแซทแนล ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ไม่มีอิทธิพลทางการเมืองต่อผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่มากนัก เนื่องด้วยเป็นพื้นที่การเมืองของฝ่ายรัฐบาลพรรคเพื่อไทย ดังนั้น จึงจะขอกล่าวโดยละเอียดถึงอีกฝั่งหนึ่งคือ สถานีวิทยุชุมชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่นิยมชมชอบพรรคไทยรักไทย (พรรคเพื่อไทย) และพันธมิตรวาทักซิณ ชินวัตร ซึ่งได้มีการจัดรายการเพื่อตอบโต้กับกลุ่มพันธมิตรฯ และ กปปส. ในปัจจุบัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนรัฐบาลทักษิณ-ยิ่งลักษณ์อย่างเต็มตัว เช่น คลื่นเพื่อการเรียนรู้ชุมชนสัมพันธ์เชียงใหม่ 92.5 MHz. ซึ่งในปี 2551 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสถานีวิทยุคลื่นคนรักเชียงใหม่'51

โดยนับตั้งแต่หลังการรัฐประหารเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2549 สถานีวิทยุชุมชนหลายแห่งได้ทำหน้าที่เป็น ‘สื่อทางการเมือง’ (Political Media) ด้านการให้ความรู้ข่าวสารทางการเมือง ตลอดจนการปลุกใจเร่งเร้าให้มีการรวมตัวของกลุ่มประชาชนผู้ตื่นตัวทางการเมืองเพื่อขับไล่รัฐบาลอำมาตย์ เรียกร้องความเสมอภาคเท่าเทียมกัน รวมทั้งการสร้างและปลุกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งในจังหวัดเชียงใหม่อันเป็นบ้านเกิดของพันธมิตรวาทักซิณ ย่อมต้องมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมาเป็นกระบอกเสียงสำคัญและเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้นำและพรรคการเมืองที่พวกเขาชื่นชอบความสามารถในการบริหารประเทศให้ประชาชนอยู่ดีกินดี โดยในบรรดาสถานีวิทยุชุมชนที่เป็นแนวร่วมของคนเสื้อแดงเชียงใหม่ที่โดดเด่นในเรื่องการเรียกร้องความเป็นธรรมและการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยก็คือ ‘สถานีวิทยุชุมชนของกลุ่มคนรักเชียงใหม่'51’ ซึ่งได้เริ่มปฏิบัติการทางการเมืองอย่างจริงจังนับตั้งแต่มีการชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรฯ เมื่อกลางปี พ.ศ.2551 โดยแกนนำกลุ่มรักเชียงใหม่'51 ได้ดำเนินการเผยแพร่ความคิดอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทักษิณนิยม (การเชิดชูอดีตนายฯ ทักซิณ ว่าเป็น ‘วีรบุรุษกู้ชาติ’) เรียกร้องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงและได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยมีการกล่าวถ้อยคำแสดงความอาฆาต ประณาม ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของฝ่ายตรงกันข้าม หรือที่เรียกว่า “Hate Speech” พฤติกรรมการใช้สื่อของชุมชนเช่นนี้ ไม่ว่าจะเป็นของฝ่ายทางการเมืองฝั่งใดอาจเรียกได้ว่าเป็นการใช้สื่อวิทยุในฐานะกระบอกเสียงสำคัญของกลุ่มในทางที่เสียหาย โดยพยายามสร้างความจริงทางการเมืองให้เข้าทางผลประโยชน์ของพวกเขา ประเด็นสำคัญคือ การปลุกกระดมทางวิทยุกระจายเสียงและอินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์และ

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกตนเอง และพร้อมที่จะถูกเกลียดชังฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย โดยฉับพลัน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการสร้างมวลชนประชาธิปไตยในเชิงลบและอาจสร้างความคิดที่ผิดพลาดให้กับผู้ฟังที่สนับสนุนสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ว่า การข่มขู่หรือทำร้ายผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารหรือเห็นชอบกับอำมาตยาธิปไตยนั้น ‘ไม่ผิด’ โดยอาจเปรียบได้ว่า กลุ่มเสื้อแดงเป็นคนส่วนใหญ่ของชาติ แต่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของคนกลุ่มน้อยคือกลุ่มอภิสิทธิ์ชนหรือกลุ่มอำมาตย์ ดังนั้น คนกลุ่มใหญ่ของชาติจึงควรใช้สิทธิอันชอบธรรมเรียกร้องรูปแบบที่เป็นธรรมในการปกครอง กล่าวคือ ควรมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของคนส่วนใหญ่ คนกลุ่มน้อยหรือคนเสื้อเหลืองหรือเสื้อฟ้าไม่มีสิทธิอำนาจใดมาล้มล้างรัฐบาลของพวกเขาได้ ความขัดแย้งดังกล่าวจึงบานปลายใหญ่โตจนถึงกับการใช้สื่อเพื่อชวนเชื่อแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มตน ลูกหลานจนถึงขั้นเสียเลือดเนื้อและชีวิตในที่สุด ดังตัวอย่างที่ได้เกิดขึ้นแล้วในจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2551 เหตุการณ์อื่นใดเหตุรุนแรงครั้งนั้นมีสาเหตุมาจากการใช้สื่อวิทยุชุมชนปลุกกระตมให้ผู้ฟังของทั้งสองฝ่ายออกมาปะทะกันจนทำให้มีผู้บาดเจ็บทั้งสองฝ่ายและมีผู้เสียชีวิต ทั้งนี้ กลุ่มรักเชียงใหม่'51 ยังมีบทบาทในการควบคุมชี้นำกลุ่มมวลชนของตนค่อนข้างสูง ทั้งในด้านการสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่เรียกร้องความเท่าเทียม ต่อต้านอำมาตย์ ให้ความรู้ข่าวสารทางการเมือง การปลุกเร้าทางการเมือง หรือการระดมทรัพยากรสนับสนุน การมีพฤติกรรมรวมหมู่ที่ทำงานเคลื่อนไหวทางการเมืองในท้องถิ่น แม้จะใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวและภาษาในการจัดรายการวิทยุด้วยถ้อยคำที่เผด็จร้อน (ภัทมัย อินทจักร, 2554: น.59 – 84)

ในทำนองเดียวกัน ผู้ฟังทางบ้านส่วนหนึ่งได้กลายเป็นผู้ฟังที่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มข้น หรือเป็นผู้ฟังเชิงรุก (Active Audience) มิใช่แค่เพียงผู้ฟังเชิงรับ (Passive Audience) เหมือนกับผู้ฟังของสถานีวิทยุกระจายเสียงกระแสหลักทั่วไป โดยแทบทุกคนล้วนแต่มีทัศนคติต่อต้านผู้ปกครองในอดีต รวมทั้งยังแสดงออกถึงความเกลียดชัง ไม่ยอมรับและกีดกันพรรคประชาธิปไตย เครือข่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และกลุ่มกปปส. ไม่ให้จัดกิจกรรมทางการเมืองหรือแม้แต่เดินทางเข้าพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ กระทำคล้ายกับว่าดินแดนล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้ประกาศตนเป็นดินแดนปกครองตนเอง

หากมองการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มรักเชียงใหม่⁵¹ ตามองค์ประกอบของการสื่อสารการเมือง (Elements of Political Communication) ทั้งสามส่วน คือ องค์การทางการเมือง (Political Organizations) สื่อมวลชน (Media) และพลเมือง (citizens) ตามข้อเสนอของ Brian McNair (2007 : p. 6) พบว่า ผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนคลื่นคนรักเชียงใหม่ FM 92.5 MHz. บางส่วนนับเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองของทางสถานีอย่างต่อเนื่อง และร่วมต่อสู้ขัดขวางการรัฐประหารและเรียกร้องการปกครองที่ประชาชนมีเสรีภาพและความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงตามหลักของระบอบประชาธิปไตย ที่สำคัญแกนนำกลุ่มได้สื่อสารผ่านสื่อวิทยุชุมชนเพื่อเปิดโลกทัศน์ทางการเมืองและแนวคิดประชาธิปไตยให้กับชาวบ้านซึ่งไม่เคยสนใจประเด็นเหล่านี้มาก่อนเลยในชีวิตให้ได้รู้จักและเข้าใจคำว่า “สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย” แม้ว่าวิธีการที่กระทำมานั้นอาจจะอยู่ในขั้นรุนแรงตามสายตาของคนวงนอกก็ตามที แต่สำหรับพวกเขาแล้วกลับเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้กลุ่มดำรงความเป็นผู้นำคนเสื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่ การตอบยั่วว่าประชาธิปไตยคือการต้องการการตัดสินใจของเสียงข้างมากเท่านั้น กล่าวคือ ต้องการว่าประชาชนส่วนใหญ่เลือกพรรคไทยรักไทย (พรรคเพื่อไทย) เลือกอดีตนายกฯ ทักษิณ และนายกฯ ยิ่งลักษณ์ ให้มาบริหารประเทศ แต่เหตุใดกลุ่มอภิสิทธิ์ชนจึงกลั่นแกล้งนายกรัฐมนตรีของเขาและยึดอำนาจอริปไตยไป ดังนั้น จึงต้องต่อสู้เรียกร้องทุกวิถีทางให้มีประชาธิปไตยกลับคืนมาโดยอาจไม่เลือกริธีการว่าจะสันติ อหิงสา อารยะขัดขืน หรือรุนแรง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังคงเห็นว่าการใช้สื่อชุมชนในทางการเมือง แม้จะมีข้อเสียหลายประการแต่ก็ได้ส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มใหญ่ของประเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางระดับล่าง บัดนี้ได้มีความคิดทางการเมืองในรูปแบบของตนเอง และต้องการให้สังคมได้รับรู้ว่าพวกเขาคือผู้มีส่วนร่วมโดยตรงกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียงของเขาย่อมมีความเสมอภาคกับคนอื่นๆ ในสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

5. บทสรุป: ข้อเสนอแนะต่อความหวังของการใช้สื่อวิทยุชุมชนตามแนวทางของการใช้สื่อชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

หากจะมีการใช้สื่อชุมชน หรือสื่อทางเลือกอย่างวิทยุชุมชนควรจะต้องเร่งการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของทุกคน กล่าวคือ ต้องเป็นค่านิยมที่ยึดเอาประโยชน์ของทุกฝ่ายเป็นที่ตั้ง และสร้างค่านิยมที่ต้องเปิดโอกาสให้กับความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือเสียงของฝ่ายข้างน้อยด้วย จึงจะเป็นการสร้างค่านิยมที่สร้างความเป็นการเมืองให้แก่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ตามที่ ร็องซีแยร์ นักคิดชาวฝรั่งเศส (Jacques Rancière, 1998 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2553 น. 36-42) ได้ให้มุมมองว่า ประชาธิปไตยคือการเปิดพื้นที่ให้กับความคิดที่ต่างกัน ต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีพื้นที่ในการพูดคุยกันได้อย่างเท่าเทียม ฉะนั้น เมื่อมีความไม่ลงรอยทางความคิด (Disagreement) ย่อมนำไปสู่การเมืองและนั่นคือ “ความเป็นประชาธิปไตย” การไข่มุมมองของร็องซีแยร์ดังกล่าวยิ่งทำให้เห็นว่า ความพยายามสร้างกรอบความจริงที่ว่า การปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของฝ่ายตรงกันข้ามทางการเมืองเป็นสิ่งที่เสียส่วนใหญ่ย่อมทำได้นั้น แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยไม่มีการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหา มีแต่เพียงเชิงรูปแบบที่ผู้ชนะการเลือกตั้งคือผู้มีสิทธิอันชอบธรรมเท่านั้น

กระนั้นก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการสร้างค่านิยมประชาธิปไตยในแนวทางที่ถูกต้องเพื่อให้ประชาชนทุกฝ่ายในสังคมมีจิตสำนึกทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาธิปไตยย่อมมีความคิดที่หลากหลายและทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นอยู่เสมอ และทุกฝ่ายต้องอดทนอยู่ร่วมกันให้ได้ รับฟังเหตุผลของทุกฝ่าย แก้ไขปัญหาในระบบการเมืองด้วยวิถีทางสันติ ไม่ใช่กำลังที่เหนือกว่าทั้งด้านทุน มวลชน และปัญญาชนแห่งชาติที่ด้อยกว่า จึงเป็นค่านิยมประชาธิปไตยที่ควรสร้างขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันเพื่อให้การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในครั้งนี้ไม่เกิดเหตุรุนแรงแบบสุดขั้ว หรือการนองเลือดขึ้นมาในที่สุด โดยขอยกตัวอย่างแนวคิดของพิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต (2553 : น. 49) ซึ่งได้เสนอทางออกต่อความขัดแย้งในเรื่องประชาธิปไตยของสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์สูญเสียครั้งใหญ่ของประชาชนไทยในช่วงเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม 2553 และมีท่าทีว่าจะเกิดซ้ำได้ในปี 2557 ว่า การจะสร้างค่านิยมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพนั้น ควรมีการสร้างค่านิยมแกนกลาง

ของสังคมในเรื่องการใช้ ‘เสรีภาพเชิงสร้างสรรค์’ (Constructive Liberty) กล่าวคือ มีการใช้เสรีภาพอย่างมีเหตุผล อย่างมีความยับยั้งชั่งใจ อย่างมีความรับผิดชอบและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมให้มากที่สุด นอกจากนี้ ต้องมีค่านิยมเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ (constructively political participation) รวมทั้ง การใช้ค่านิยมในเรื่องความเสมอภาคอย่างมีวุฒิภาวะ (Mature Equality) ทั้งโอกาสและเงื่อนไข โดยไม่ควรถีความเรื่องความเสมอภาคแบบไร้เดียงสาว่าทุกอย่าง ทุกมิติของชีวิตและสังคมต้องเป็นเรื่องเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงบริบท อีกประการหนึ่ง ควรสร้างค่านิยมเรื่องการผนึกรวมทุกกลุ่มในสังคม (Social Inclusion) เพื่อให้กลุ่มคนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากร การบริการของรัฐอย่างเท่าเทียม และสร้างเงื่อนไขเพื่อให้มีพลังอำนาจทางสังคม (Social Empowerment) ในการใช้เสรีภาพตามโอกาสที่ได้รับ ประการสุดท้าย ควรต้องสร้างค่านิยมในแนวทางการแก้ไขปัญหาในระบอบประชาธิปไตยในแนวทางสันติ อาทิ สร้างค่านิยมให้มีการรับฟังความเห็นของผู้อื่นอย่างปราศจากอคติ อดกลั้นต่อความแตกต่างทางความคิด พร้อมใช้แนวทางสันติสร้างสรรค์ในการดำเนินงานและแก้ปัญหา และให้อภัยคนที่สำนึกผิด อันเป็นการนำไปสู่การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

สำหรับข้อเสนอแนะต่อความหวังของการใช้สื่อวิทยุชุมชนตามแนวทางของการใช้สื่อชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยตามทฤษฎีหลักอันเป็นหัวใจของบทความเรื่องนี้ ผู้เขียนมองว่าไม่ใช่เรื่องแปลกที่ผู้ฟังรายการวิทยุของแต่ละสถานีวิทยุชุมชนที่มีเนื้อหาทางการเมืองเป็นหลัก (Political Format) จะมีความชื่นชอบและคล้อยตามคำชวนเชื่อหรือการสร้างความจริงบางประการของดีเจแต่ละคน เนื่องด้วยผู้ฟังแต่ละคนย่อมมีความโน้มเอียงและความรู้สึกกดดัน คับแค้นในจิตใจ จึงต้องหาทางระบายออกด้วยการเลือกเสพสื่อมวลชนที่สนองความต้องการด้านข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับความคิด ความสนใจหรือแม้แต่อุดมการณ์ทางการเมืองของแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายถึงการเสพสื่อของประชาชนทั้งสองฝ่ายการเมืองในปัจจุบัน ทั้งนี้ ขอเสนอว่า ประการแรก ด้านผู้ส่งสารหรือผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แม้จะได้จัดรายการวิทยุตามความคิดความเชื่อความรักความซึ้งในทางการเมือง แต่ต้องพึงระลึกไว้ว่าการพูดผ่านสื่ออันเป็นการพูดที่สื่อไปถึงประชาชนที่กว้างขวางหลากหลายอายุ อาชีพ ประสบการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ ดังนั้น ต้องระมัดระวังการใช้คำพูดที่หยาบคาย

คำพูดเสียดสี คำพูดที่เป็นนัยบางประการที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือแม้แต่สถาบันหลักของชาติ ฝ่ายผู้ส่งสารต้องตระหนักเสมอว่าสื่อมวลชนนั้นต้องทำหน้าที่โดยต้องมีจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อสังคมกำกับไว้อยู่เสมอ แม้จะประกาศว่าเป็นสื่อเลือกข้างไม่เป็นกลาง หากไม่ชอบก็ไม่ต้องฟังเพราะว่าทางกลุ่มๆ มีกลุ่มคนฟังเฉพาะที่เป็นแนวร่วมของตนอยู่แล้ว แต่ต้องไม่ลืมว่าฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองย่อมมีการแอบฟังอยู่บ้างเพื่อรู้เขารู้เรา หรือฝ่ายที่เป็นกลางก็อาจจะเคยเปิดรับฟังรายการที่มีเนื้อหาทางการเมืองอย่างเข้มข้นแบบนี้ สิ่งสำคัญคือผู้ที่เป็สื่อมวลชนควรจะต้องมีจริยธรรมของความเป็นนักสื่อสารมวลชน หรือมีจรรยาบรรณกำกับตนเองไว้อีกชั้นหนึ่งด้วย น่าจะมีการจัดการและควบคุมได้ภายในแต่ละสถานีฯ หากว่าเจ้าของหรือผู้ดำเนินการเบื้องหลังมีจิตที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง มิใช่เป็นฝ่ายเรียกร้องอยู่ข้างเดียวว่าพวกพ้องของตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันนั้นยังได้ข่มขู่ผู้อื่นซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว

ส่วนทางด้านกลุ่มผู้ฟัง มักมีข้อเสนอว่า ต้องฝึกให้ผู้รับสารหรือกลุ่มผู้ฟังมีความรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) แต่ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ฟังสื่อทางการเมืองเหล่านี้พวกเขารู้เท่าทันอยู่แล้วว่าเขาไปเปิดคลื่นนี้เพื่อจะรับฟังอะไร เขาต้องการให้ตีเจพุดในสิ่งที่เขาอยากจะฟังเพื่อระบายความตึงเครียดในจิตใจ และในบางครั้งหรือบ่อยครั้งฝ่ายผู้ฟังนั้นเองกลับเป็นฝ่ายโทรเข้าไปในรายการเพื่อแสดงความคิดเห็นมักจะเป็นการระบายความรู้สึกด้วยคำหยาบหรือแฝงแนวคิดที่รุนแรง เช่น “พร้อมจะระเบิดพลีชีพ จะทำคาร์บอมบ์ ไม่ให้มันมาเหยียบแผ่นดินเรา” เป็นต้น อยากเสนอแนะว่า ผู้ฟังฝ่ายใดจะเลือกรับฟังสถานีใดก็ได้เป็นเสรีภาพของผู้รับสาร แต่มีข้อควรระวังคือ รับฟังได้ เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มการเมืองที่เราชอบได้ แต่ต้องไม่มีพฤติกรรมที่ไปข่มขู่ ทำร้าย หรือบุกไปปิดล้อมบ้านหรือสำนักงานของฝ่ายอื่นที่เราคิดไม่ตรงกับแนวทางของกลุ่มตนเอง สรุปคือ เป็นผู้ฟังที่มีความรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย มีค่านิยมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เช่น อดทนและเปิดใจรับฟังความเห็นต่าง มีขันติธรรม และต้องไม่ใช้ความรุนแรงเพื่อตัดสินปัญหา ย่อมเป็นข้อเสนอที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในโลกแห่งความจริงท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองปัจจุบัน

สำหรับผู้กำกับดูแลการใช้สื่อชุมชน ใครขอเสนอแนะต่อผู้กำหนดนโยบายและออกใบอนุญาตการประกอบกิจการกระจายเสียงให้แก่สื่อวิทยุชุมชน อันได้แก่ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. ซึ่งกำลังจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงของชาติ ตลอดจนการออกกฎหมายลูกตามมาตรา 45-48 ของรัฐธรรมนูญ 2550 ที่เกี่ยวข้องกับการกระจายเสียงทุกประเภท ได้เร่งจัดทำกฎหมาย ระเบียบ หรือ คำสั่งให้รัดกุมและเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทางการเมืองและพรรคการเมืองได้เข้ามาใช้สื่อชุมชนเหล่านี้ เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองอย่างชัดเจน และยังเป็นการสร้างความเป็นอริ ความเกลียดชังซึ่งกันและกันอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สิ่งสำคัญที่สุดคือ มาตรา 48 ของรัฐธรรมนูญปี 2550 ได้ระบุว่า ห้ามนักการเมืองเข้ามาเป็นเจ้าของกิจการสื่อมวลชนทุกประเภทไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีตัวแทนใดๆ ทั้งสิ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วแกนนำของแต่ละกลุ่มฯ ได้เคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสนับสนุนพรรคเพื่อไทย หรือพรรคประชาธิปัตย์อย่างชัดเจนไม่ปกปิด โดยที่ผ่านมามักจะอ้างว่ายังไม่มีความหมายที่จะใช้จัดการกับสื่อวิทยุชุมชนที่มีการใช้สื่อเพื่อปลุกระดมในทางการเมือง มีการโจมตีด้วยคำหยาบ ชูฆ่าชูสังหาร และกีดกันมิให้คู่แข่งทางการเมืองเข้ามายังพื้นที่ของตน ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงจะต้องมีมาตรการในการกำกับดูแลปัญหาต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นนี้ตามกฎหมายต่อไป

สุดท้าย จึงฝากความหวังไว้กับคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ หรือ กสทช. ซึ่งเป็นคณะกรรมการฝ่ายที่จะเข้ามากำกับดูแลและออกใบอนุญาตให้แก่กิจการกระจายเสียงทุกประเภท (‘กสท.’ เป็นคณะกรรมการที่แบ่งครึ่งจาก ‘กสทช.’ มีหน้าที่กำกับดูแลกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์โดยตรง มีจำนวน 5 คน) ให้มีการใช้สื่อกระจายเสียงอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ตามหลักการและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อกระจายเสียงแต่ละชนิดต่อไป โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นผู้ดำเนินรายการควรต้องผ่านหลักสูตรการอบรมเกี่ยวกับการดำเนินรายการ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจริยธรรมหรือจรรยาบรรณของสื่อ หากยังไม่เร่งดำเนินการจัดการและควบคุม หรือจัดระเบียบการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อทางการเมือง เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม หรือเคเบิลทีวี เป็นต้น มิเช่นนั้นแล้วบ้านเมืองก็ยังคงมีการใช้สื่อเพื่อการโจมตีและสร้างความเกลียดชังกันอย่าง

รุนแรง จนอาจมีการก่อสงครามระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่าย หรือ เป็นสงครามระหว่างชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันระหว่างคนเมืองล้านนากับคนไทยชาวสยาม หรือชาวดัตช์ ดังเช่นภาพยนตร์เรื่อง “Hotel Rwanda” ซึ่งสร้างจากเรื่องจริงในสาธารณรัฐรวันดา ที่ประชาชนสองเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะชาวเผ่าฮูตู (Hutu) ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ได้ใช้การปลุกระดมทางสถานีวิทยุกระจายเสียง RTLM (Radio Television Libre des Mille Collines) ว่าชาวเผ่าทูตซี (Tutsi) ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยนั้นเป็นเหมือนแมลงสาป จึงสามารถฆ่าได้โดยไม่มีความผิด เพราะพวกเขาเหล่านั้นไม่ใช่มนุษย์ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตไปประมาณแปดแสนถึงหนึ่งล้านคน ในช่วงเวลาเพียง 100 วัน คือมีการสังหารชาวทูตซีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย และเด็กในช่วงเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม 2537 (Bromley, 2007 : p. 1) หากว่าจะใช้มุมมองอย่างเลวร้ายที่สุด และเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะเกิดขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมประชาสัมพันธ์. (2545). พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการ
วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543.
กรุงเทพฯ:บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.
- จดหมายข่าวคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ ปีที่ 1ฉบับที่ 1 เดือนเมษายน-
พฤษภาคม 2550.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2553). ว่าด้วยความคิดทางการเมืองของฌาคส์ ร็องซีแยร์
การเมืองของสุนทรียศาสตร์ กวีนิพนธ์ของความรู้. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- พรเทพ เสง. (2550). นโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี: เส้นทางปฏิรูปสื่อ. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- พีระ จิระโสภณ. (2548). “ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน หน่วยที่ 10” ในประมวลสาระชุดวิชา
ปรัชญาวิทยาศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (24 - 30 กันยายน 2554). ความรุนแรงทางการเมืองไทย
ร่วมสมัย: การปฏิบัติเชิงวาทกรรมของลัทธิแดงนิยม (2). *เอเอสทีวีผู้จัดการ*
สุดสัปดาห์, 49.
- ภัทมัย อินทจักร. (มิถุนายน – กันยายน 2554). การสร้างความเป็นจริงเรื่องประชาธิปไตย
ผ่านสื่อวิทยุชุมชนของกลุ่มรักเชียงใหม่’51. *วารสารร่มพญักษ์*, 29(3), 59-84 .
- วิทยุชุมชนสันป่าตอง. (2549). เอกสารเผยแพร่. เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคเหนือ 17 จังหวัด.
สภาร่างรัฐธรรมนูญ. (2550). ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ
วันอาทิตย์ที่ 19 สิงหาคม 2550. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Berrigan, Frances J. (1981). *Community Communication : the role of
community media in development*. Paris: UNESCO Press.

Bromley, R. (n.d.). *Beast, Vermin, Insect: Hate Media and the construction of the enemy*

The case of Rwanda, 1990-1994. Retrieved April 4, 2010, from
<https://www.ru.ac.za/documents/Politics/Bromley%20final.doc>

Bruce Girard eds. . *A Passion for Radio : Radio Waves and Community*.
(electronic edition 2001: www.comunica.org/passion
(retrived July20th , 2009)

Jankowski, Nicholas W. and Prehn ,Ole eds. (2002). “the Conception
Contours of Community Media” in *Community Media in the
Information Age: perspectives and prospects*. NJ: Hampton Press.

McKenzie, Robert. (2006). *Comparing Media from around the world*. Boston:
Allyn & Bacon.

McNair, B. (2007). *An Introduction to Political Communication* (4th ed).
London : Routledge.

McQuail, Denis (1994) . *Mass Communication Theory* (3rd ed). Thousand Oaks,
CA: Sage Publications.

